

De Poemp

TIJDSCHRIFT HEEMKRING DAVIDSFONDS NIJLEN
NUMMER 36 □ ZOMER 2000 □ AK 2560 NIJLEN

Naar een nieuw millennium

Lieve lezeres,
Beste lezer,

Nu negentien jaar geleden schreef ik het eerste *Ten Geleide* voor onze Poemp. In *Een blik terug, een blik vooruit* werd de heilige overtuiging verkondigd van *de mannen van De Poemp*. Wij wilden bewaren voor het nageslacht wat anders morgen reeds voorgoed kon verdwenen zijn. Wij wilden de klok zeker niet terugdraaien, maar wel leren uit het verleden om een betere toekomst uit te bouwen.

De gekte bij de overgang naar het "magische" jaar 2000 heeft mij weer aan het denken gezet over onze niet altijd vanzelfsprekende taak. Hebt u, beste lezer(es), ook af en toe niet het gevoel terechtgekomen te zijn in een volslagen andere wereld dan deze waarvoor we zijn grootgebracht? Alles moet alsmaar sneller. Kerken lopen leeg, oude zekerheden verdampen. Oude rollen vallen weg en alles moet kunnen.

En dààr staan wij dan, zoekend naar enig houvast.

Op de veranderingen in onze samenleving kunnen wij op twee manieren reageren. Ofwel kijken we stug achterom naar het verleden en weigeren naar de (af en toe dreigende) toekomst te kijken. Ofwel grijpen we de nieuwe mogelijkheden en maken er samen het beste van.

Verfrissend actueel blijft daarbij de boodschap van onze eerste *Poemp*: "Een blik terug", ja!, maar tegelijk "Een blik vooruit". We zullen meer dan ooit moedige keuzen moeten maken. *Waarom voortdurend op de tenen lopen om het mooier, chiquer, lekkerder... te hebben?*" vraagt de vastenkalender van Broederlijk Delen 2000. Inderdaad, een beetje minder concurrentie en een beetje meer solidariteit is echt een blijde boodschap, ook in het jaar 2000. Een boodschap die perfect past in het overigens bescheiden programma van uw Heemkring.

Moge deze Poemp U alvast een schepje leesvreugde brengen, beste lezer(es)!

Walter Caethoven.

Een schitterende videomontage!

Heemkring De Poemp stelt voor:

*Och
mijn liefste
Nijlen.*

Beelden van toen, gefilmd in de periode 1938 - 1951 door "Mijnheer" Emiel De Deyne, onderpastoor.

Nu verkrijgbaar op videocassette, tezamen met een verklarende brochure, bij de mensen van De Poemp voor de luttele som van 600 frank. "Buitenlandse" Nijlenaars kunnen deze video bekomen door 700 frank te storten op rekening nummer 853-8126108-62 van *Davidfonds Afd. Nijlen* met de vermelding "Video Poemp". Voor die 100 frank extra krijgen zij hun exemplaar dan keurig thuisbezorgd.

Nijlense jeugd is klaar voor de toekomst.

Voor de elfde keer organiseerden de Davidsfondsafdelingen van Nijlen en Kessel een schrijfwedstrijd voor de leerlingen van de plaatselijke scholen. Zij werden daarbij geholpen door Davidsfonds Nationaal en door het Nijlense Gemeentebestuur.

In reeks I probeerden de leerlingen van het 5de en 6de leerjaar van het basisonderwijs inzicht te krijgen in de onmisbaarheid van elektriciteit door voor zichzelf na te gaan wat er gebeurt als diezelfde elektriciteit uitvalt voor een dag. In reeks II schreven de eerste- en tweedejaars van het St.-Calasanz-Instituut en het Githo hoe de toekomst er over tien jaar volgens hen uitziet. Voor elke reeks zullen er 5 prijswinnaars zijn.

Die laureaten zitten nu op zaterdag 28 april om 11 uur samen met hun ouders en schooldirecties in grote spanning te wachten op de uitslag. Luisteren naar wat de ver-

tegenwoordiger van het Gemeentebestuur en de voorzitter van het Nijlense Davidsfonds over de zin en het belang van zo'n opstelwedstrijd te zeggen hebben, laten ze aan hun ouders over. Zij denken alleen maar aan de prijs die zij gewonnen hebben, de boeken die zij als beloning daarvoor mee naar huis gaan krijgen. Dit is het moment waarop zij al een hele tijd zitten te wachten.

Een eerste schifting hadden de leraren van de deelnemende klassen al doorgevoerd. Zij hadden voor elke klas de 2 beste opstellen geselecteerd. Voor reeks I bleven er zo

29 en voor reeks II 28 inzendingen. Daaruit koos de jury voor elke reeks de 5 beste.

Voor reeks I waren dat :

1. Leen Van Tendeloo 164/200
2. Ellis Verstappen 162/200
3. Ellen Hofmans
Annelies Rijnders 160/200
5. Kizzy Van Asch 153/200

Voor reeks II :

1. Saar Lenders 176/200
2. Ines Vervoort 164/200
3. Lien Verwimp 162/200
4. Jochen Van de Putte 160/200
5. Caroline Heylen 159/200

Het Davidsfonds beloonde hun knappe prestaties met een boekenpakket en het Gemeentebestuur zorgde met een hapje en een drankje voor een feestelijk tintje, zodat het voor de winnaars een onvergetelijke gebeurtenis werd.

Ontmoetingsdag 1999 werd waar succes!

Onze grote ontmoetingsdag op 3 oktober 1999 werd meteen de grootste tot op heden in de reeks van De Poemp. Zo'n 140 binnen- en buitenlandse Nijlenaars waren die zondag op onze tweejaarlijkse afspraak in Nilania.

Gasten in de aandachtig beluisterde praatstoel van Jef Nuyens waren onze erevoorzitster mevr. Julia Van Camp-Maes, onze oud-pastors Van Messen en Hermans, oud-burgemeester Lode Van Dessel, oud-kajotter Frans Van Camp. De sappigste, echt-Nijlense beschouwingen werden echter gratis op het podium

De Straatzangers

weggegeven door Gerarda Horemans. En onze Straatzangers voerden de stemming herhaaldelijk op tot ware hoogtenpunten.

Eén van de door De Poemp speciaal uitgenodigde gasten was Fien Thijs (96 jaar jong!). Zij schreef met zwier haar naam in het gulden boek van de gemeente en vertolkte bij het einde van de namiddag de mening van de deelnemers met een "Goed, héél goed. Ik ben ècht blij dat ge mij gevraagd hebt!" En volgend jaar, in 2001, doen we het over, maar weer een tikkeltje anders!

Belgenkamp te Harderwijk

Stans van Mol, haar kinderen Jan en Martha, haar man Marus(in medallion).

In 1917 zond mijn grootmoeder Hortentia Van Rompaey (Stans van Mol) bovenstaande foto naar haar man, Gummarus Derboven (Marus van 't Bergske), die in Harderwijk (Nederland) geïnterneerd was.

Starend naar die foto zal ik aan de hand van familieherinneringen en informatie uit ons dorp en Nederland voor u allerliefste poemplezer het harde leven van de Nijlense soldaten die tijdens Wereldoorlog I in Nederland geïnterneerd zaten, proberen te reconstrueren.

Nijlenaar Marus moest bij de Duitse inval in België op 4 augustus 1914 zijn vrouw Stans en drie kleine kinderen achterlaten. Hij werd als militair (6e linie, 5e bataljon, 3e compagnie) gelegerd in de omgeving van Kapellen.

Stans kon op 2 september via een contactadres nog een postkaart zenden naar haar man met de melding dat ze Antwerpen, waarheen ze met heel de familie was gevlucht, had moeten verlaten, daar het Belgische leger zich terugtrok naar deze stad.

Twee weken later overleed te Nijlen haar 10 maanden oude zoontje Louis, terwijl de afwezige vader Marus de vesting Antwerpen moest helpen verdedigen.

Begin oktober begonnen de Duitsers met de beschieting van deze

“oninneembaar geachte vesting” en ze braken door de verdedigingslinie. Bijna helemaal omsingeld door de vijand kreeg het Belgische leger de opdracht zich terug te trekken naar onze kust.

40.000 militairen, onder wie Marus, moesten ter plaatse blijven om de aftocht te dekken. Ons achteruitgetrokken leger kon ontsnappen en zich ingraven in stellingen aan de kust, maar de bij Antwerpen achtergebleven troepen zaten ingesloten tussen de oprukkende Duitsers en het neutrale Nederland. Ofwel moesten ze zich overgeven aan de vijand of uitwijken naar Nederland!

Naar Nederland

Samen met honderdduizenden Belgische vluchtelingen trokken Marus en de andere ingesloten mi-

litairen in de omgeving van Bergen op Zoom de Nederlandse grens over. Nederland had op 5 augustus 1914 in zijn neutraliteitsverklaring bevestigd dat het troepen van oorlogvoerende mogendheden die de Nederlandse grens overschreden, zou ontwapenen, interneren en zover mogelijk van het oorlogsfront verwijderen.

Voor de Nederlandse autoriteiten was het een hele klus om de Belgische militairen te herkennen in de enorme vluchtelingenstroom. Vooral daar sommigen onder hen zich, op advies van hun officieren, omgekleed hadden in burgerkledij. Ongeveer 7.000 Belgische militairen konden op die manier aan de internering ontsnappen.

Nederland was niet klaar om zo'n groot aantal militairen op te vangen. Daarom werden inderhaast interneringsdepots opgericht, de belangrijkste daarvan kwamen in Zeist en Harderwijk.

Harderwijk

Tussen 11 en 15 oktober overspoelden bijna 13.000 Belgische militairen Harderwijk, een stadje van 7.500 inwoners.

5.000 Belgische militairen werden, onder toezicht van vele nieuwsgierige Harderwijkers, naar twee kazernes en naar de Grote Kerk overgebracht. De overige 8.000 werden ondergebracht in een inderhaast opgetrokken tentenkamp, 2 km buiten de stad. Vlug daarna kregen alle geïnterneerden onderdak in een 32 ha groot tentenkamp.

Van alle geïnterneerde soldaten werd een foto en een signalement gemaakt (Marus kreeg stamboeknummer 65596) en werden vingerafdrukken genomen, dit alles om ontsnappen te ontmoedigen.

De Belgische officieren werden vrijgelaten, indien ze op hun erewoord

verklaarden het neutrale Nederland niet te zullen verlaten zonder toestemming. De meesten onder hen kregen dan onderdak bij rijke burgers of in pensions. Sommige onder hen huurden een woning en lieten hun gezin overkomen vanuit België.

De gewone manschappen daarentegen werden ondergebracht in overbevolkte tenten met gebrekkige voorzieningen. Het terrein was omgeven door metershoge prikkeldraad en werd bewaakt door Nederlanders. Bij hun eigen miserie kwam dan nog de bezorgdheid voor hun gezinnen en families die onder Duitse bezetting leefden. Deze soldaten, bij de strijd om Antwerpen in de steek gelaten door de legerleiding en hun officieren, werden tot overmaat van ramp door de Belgische regering beschouwd als deserteurs omdat zij naar Nederland waren uitgeweken. De ellende was enorm.

Het tentenkamp in Harderwijk

landse overheid kreeg daarna meer begrip voor de ellendige situatie van de Belgen en voerde verbeteringen in.

Binnen de omheining verrees in korte tijd een complete houten stad "het Belgenkamp". Ze had logeer-

Op zo'n momenten kon ook Stans van Mol samen met enkele familieleden enkele malen haar echtgenoot Marus bezoeken. De tocht erheen was niet zonder gevaar en liep langs smokkelroutes en openingen die in de elektrische draad, die de grens afbakende, geforceerd waren. Er werden dan foto's genomen van deze slechts voor enkele uren gedeeltelijk herenigde gezinnen om ze aan de thuis gebleven familieleden te kunnen tonen.

Vele brieven en postkaarten met afbeeldingen van hun dierbaren werden tussen Harderwijk en België door smokkelaars heen en weer bezorgd.

Het leven in het Belgenkamp was geen pretje. De dagen waren lang en eentonig, de met 250 man volgepropte barakken koud en tochtig, daar de legerleiding uit veiligheids (zuinigheids?) overwegingen besloten had geen verwarming aan te brengen. Ten gevolge van de bittere vrieskou in de winter werd een flink aantal onder hen geveld door griep, reuma, longontsteking, bronchitis of tuberculose. Er braken soms besmettelijke ziektes zoals tyfus en cholera uit wegens het tekort aan sanitair, hygiëne en medische verzorging. Aan de Spaanse griep bezweken 250 geïnterneerden in 1918.

Tot de belangrijkste onderbreking van de dagelijkse sleur behoorden de maaltijden. Die werden verzorgd door Nederlanders. Snel uitten de Belgen hun ongenoegen over de zware

"Inwendige eener barak" van het Belgenkamp in Harderwijk

Verbeteringen

Als gevolg van de slechte leefomstandigheden en het strenge regime brak een gewelddadige opstand uit op 3 december 1914. Nederlandse bewakers openden het vuur op de geïnterneerden. Acht Belgen werden gedood en achttien gewond.

De Nederlandse bevolking reageerde met verontwaardiging op een dergelijk optreden. De Neder-

barakken (Marus werd ondergebracht in barak 24), bad- en wasvoorzieningen, administratiegebouwen, een arrestbarak, een kerkbarak, drie schoollokalen, een ziekenzaal, werk- en magazijnbarakken en twee kantines.

De gedetineerden die zich netjes gedroegen, kregen geregeld verlof om zich gedurende enkele uren tot max. 8 km buiten het kamp te begeven.

Hollandse kost: altijd erwtensoep en bruine bonen, die ze smalend *beton armé* noemden. De kampleiding verving daarop de Nederlandse koks door geïnterneerde keukenpieten. Naarmate de oorlog vorderde, werd het voedsel nog schaarser en de vermindering van het broodrantsoen leidde begin 1918 tot een kortstondig oproer in het kamp.

De trieste levensomstandigheden veroorzaakten toenemend drankmisbruik en zelfmoordpogingen. Ondanks de minimale soldij die de gedetineerden ontvingen, bleef het drankgebruik een probleem. Om dit misbruik te matigen verschenen in het tweetalige kampblad *Inter-Nos* revue regelmatig oproepen zoals: *"Wij willen geen preek houden; we weten te goed dat men van U, bloedrijke bierdrinkers, geen koffiewijven of waterheren kan maken. Een pintje bier is goed! Akkoord, maar tien, twintig, is dat nodig in dezen tijd?"*

Om de gemoedstoestand van de geïnterneerden te verbeteren, voorzagen de militaire autoriteiten de Belgen, ver van huis en familie, van een goed gevulde bibliotheek en zorgden geregeld voor filmvoorstellingen. Ook moedigden ze het verenigingsleven aan. In een mum van tijd kende het Belgienkamp diverse sportverenigingen, een toneelvereniging, fanfares en enkele zangverenigingen.

Marus richtte met andere geïnterneerden afkomstig uit zijn streek, onder wie Nijlenaar Alfons Aerts (Neltje Koekes), Franciscus Op De Beeck (Soewe Bijk) de stamvader van de Nijlense Op de Beecks, Neel van Lowie Loes uit Bevel enz, *De Kempische Club van Harderwijk* op.

De Vlamingen bouwden op het kampterrein de grootste wielersbaan van Nederland, waar niet minder dan 5000 toeschouwers zich regelmatig vergaapten aan de sportieve kunsten van de *Velo-trappers* en de *Pedaalridders*.

Opleiding en werk

Later kregen vele Belgische solda-

*Alfons Aerts en Gummarus
Derboven in Harderwijk*

ten in het Harderwijkse kamp een opleiding, variërend van timmerman tot bouwkundige. Daarmee vergrootten ze hun kansen op de naoorlogse arbeidsmarkt en hadden ze iets om de lange kampdagen door te komen.

Vanaf 1915 konden de kampbewoners, onder bewaking weliswaar, werkzaamheden verrichten buiten het kamp.

Dit mes sneed aan twee kanten. Nederlandse bedrijven profiteerden van de Belgische expertise en vakkennis, terwijl geïnterneerden van onberispelijk gedrag de kans kregen hun dagen nuttig te besteden en bovendien geld te verdienen op voorwaarde dat de Nederlandse arbeiders hiervan geen nadeel zouden ondervinden!

De aanwezigheid van de geïnterneerden en van de vele gevluchte Belgische gezinnen was vier jaar lang de kurk waarop de Harderwijkse economie dreef.

Naast belangrijk financieel gewin had de komst van de Belgen het Harderwijkse leven ook op sociaal en cultureel gebied verrijkt.

Wapenstilstand

Aan dit alles kwam een einde met de wapenstilstand op 11 november 1918.

De afgezette Duitse Keizer, Wilhelm II, die zoveel Belgen naar Nederland had verjaagd, kreeg asiel in hetzelfde Nederland, weliswaar onder betere omstandigheden.

Tussen 2 en 23 december 1918 konden de geïnterneerden eindelijk terugkeren naar België. Toen hun trein arriveerde in Antwerpen-Dam, werden ze opgewacht door familieleden en bekenden, maar ook door enkele heethoofden die onze jongens na hun langdurige internering nog durfden uitschelden voor *ratten*.

Marus, in Nijlen als toneelacteur bekend om zijn gevat woord, snoerde hen direct de mond met volgende gevleugelde woorden: *Maar, vrienden toch, is het niet beter dat ge kunt zeggen: hier staan ze, dan ginder liggen ze!*

Zo werd na 4 lange jaren Marus van 't bergske herenigd met zijn Stans, zijn kinderen Martha en Jan (die hem bijna niet meer herkennen), zijn ouders en familie.

Hun verdere leven zou onherroepelijk opgedeeld blijven in twee periodes, namelijk die van voor en die van na de grote oorlog.

Jos Thys

Geraadpleegde bronnen :

Nijlense families (mondelijke overlevering)

Harderwijk als militaire stad door drs M. Elands en drs M.P. Bossenbroek

Indien onze Poemlezers nog weet hebben van andere Nijlenaars die in het kamp van Harderwijk hebben verbleven, graag een seintje a.u.b.

Ooit ging te Bevel de processie uit.

Nog niet zo heel lang geleden trok in onze streken tweemaal in het jaar de processie door de dorpskom. Die processie, die doorging om eer te betonen aan het H. Sacrament of om de parochieheilige te vereren, was een feestelijke optocht en een uiting van collectief volksgeloof.

Processies vonden hun oorsprong in een ver verleden. Doorheen de geschiedenis is de processie steeds een ritueel geweest dat te maken had met het leed van de mensen op weg naar hun eindbestemming: het eeuwige geluk. In afwachting ervan marcheerden ze massaal op, in de moeilijke omstandigheden waarin ze soms leefden: hetzij om te pelgrimeren, hetzij om ziekten te weren, maar ook als eerbetoon voor de Allerhoogste.

Te Bevel ging de processie uit de eerste zondag na Sinksen en op 15 augustus, het feest van de patrones van de parochie, O.-L.-V.-Ten-hemel-Opgenomen. Al wie langs het parcours woonde en niet mee opstapte, nam ook deel aan dit devoot gebeuren. De bewoners staken de vlag uit en stelden, in de openstaande voordeur of achter het venster, te midden van bloemen en brandende kaarsen, het beeld van het H.-Hart of van O.-L.-V. tentoon.

Destijds had elk gezin een groot H.-Hartbeeld of een kleinere buste, omdat toen bijna eenieder zijn huis en gezin aan het H.-Hart liet toewijden tijdens een plechtige intronisatie door de pastoor.

Wie op straat was als de processie passeerde, knielde eerbiedig tot wanneer het H.-Sacrament voorbij was. Het parcours dat lange jaren hetzelfde bleef, ging van aan de kerk naar 't Kapelleke van de H.-Lucia in 't dorp, en vandaar terug tot aan de grens met Kessel naar het kapelleke van de H. Familie. De

veldwachter regelde het toen nog schaarse verkeer en zorgde ervoor dat de doortocht vrij was tegen dat de hoogmis uit was en de deelnemers opgesteld werden. Zelf ging hij aan de kop mee. Groot en klein, bijna heel de bevolking was erbij betrokken.

De organisatie van de processie berustte grotendeels bij de Zusters. Die zorgden praktisch voor alles. In hun klooster bewaarden ze de attributen die werden megedragen alsook de meeste klederen van de deelnemers. Jaarlijks lieten ze de schoolkinderen geld ophalen voor de vernieuwing en het onderhoud ervan.

Zuster Maria Etienne

Hoe ging het in zijn werk? Na de hoogmis werden door de kerkmeesters achteraan in de kerk kleine processielantaarns uitgereikt. Iedereen die erom vroeg kreeg een lantaarntje. De burgemeester, de schepenen en de leden van de gemeenteraad waren vaste klanten. Er was genoeg belangstelling voor.

En wie geen lampje meer gekregen had, ging ook mee, maar dan na de lantaarndragers. Inmiddels had Zuster Overste, soeur Etienne, de verschillende groepen op straat in rij gezet. Ze hield daar streng de hand aan en raar of zelden werden nieuwe beelden of een nieuwe groep toegelaten.

Hoe zag die processie er destijds uit? Daar het reeds 35 jaar geleden is dat ze nog uittrok, was het niet meer zo gemakkelijk de juiste volgorde te bepalen. Maar dank zij de hulp van enkele oudere Bevelaarsters en ook van zuster Godeberta (nu in Waanrode) is het me gelukt met grote waarschijnlijkheid de hersamenstelling te doen.

1. Op kop gingen twee grote processievlaggen, één met de beeltenis van de H. Lucia (tweede patrones) en één met Maria-ten-Hemel-Opgenomen, de eigenlijke patrones van Bevel.

2. De jongens van de gemeenteschool in twee rijen met een vlaggetje in de hand waarop afbeeldingen van Jezus' kinderjaren.

Groep 3

3. Drie meisjes in 't wit gekleed met een geel, groen of rood manteltje :

- de in 't geel geklede draagt een kruis: het geloof;

- de in 't groen geklede draagt een anker: de hoop;

- de in 't rood geklede draagt een hart: de liefde.

4. Groep van de H. Kindsheid. Een meisje uit het 8ste leerjaar, in 't wit gekleed, draagt een stok met bovenaan een korf met bloemen met daaraan een tiental rode lintjes. Die worden vastgehouden door kleutertjes in 't wit.

5. Lena Rymenants en Lea Voet

5. Engelbewaarder. In lang wit kleding met vleugels, aan de hand heeft ze een klein meisje in 't wit.

Groep 6

6. Vier jongens van het 5de leerjaar dragen een Kindje Jezus met een rode fluwelen mantel aan, een gouden kroon op het hoofd en een wereldbol in de rechterhand.

7. Groep van de rozenkrans. Een der voornaamste groepen uit de processie. De 15 tientjes werden uitgebeeld door 3 grote paternosters van zelf gemaakte gekleurde grote en kleine bollen, verbonden met koorden. Ze waren opgehangen aan 15 plankjes waarop een der mysteries was vermeld. Voor de blijde mysteries waren de bollen rood, voor de droeve was de kleur purper en voor

de glorierijke mysteries geel. De meisjes waren in 't wit en hadden in de lenden een rode, purperen of gele band en in hun haar een lint van dezelfde kleur.

8. Achter die groep ging O.-L.-Vrouw van de Rozenkrans, in een lang wit kleding, een lange lichtblauwe mantel met sleep gehouden door 2 kleine meisjes in 't wit.

9a. Jezus en Sint Janneke. Jezus heeft een lang wit kleding aan en draagt een lammetje. Sint Janneke is in schapenvacht en draagt een kruis.

9b. De goede herder

9b. Variante. Sommige jaren werden Jezus en Sint Janneke vervangen door de groep Goede Herder in lang beige kleding met staf in de linkerhand en een leiband met schaap in de rechter.

10. Julia Lieckens

10. Maria Goretti, gekleed in een lang wit kleding met gouden franjes. In de handen houdt ze een palmtak en ze is vergezeld van chiro-meisjes in uniform. Deze groep

werd pas later door pastoor Witvrouwen gevormd.

11. Veronica. Ze wordt voorafgegaan door een meisje met bloemenkorfje en draagt een doek waarop Jezus met doornenkroon is afgebeeld. Ze heeft een lang kleding aan en een grote sjaal over hoofd en schouders.

12. Ivonne Mariën

12. H. Theresia van Lisieux gekleed in bruine pij omgord met geselkoord in witte schoudermantel en zwarte hoofddoek; in de hand een boeketje lelies.

13. Passiegroep

13. Passiegroep. Jonge meisjes gekleed in half lange purperen satijnen klederen met onderaan een witte band. In de lenden een witte koord en op het hoofd een roze doek samengehouden door een wit lint. Ze dragen hamer, ladder, kruis, doornenkroon, geselroede, spons, lans en nagels.

14. Groep O.-L.-V. van Smarten. Voorop een meisje in 't wit dat een plaatje draagt waarop de tekst "O.-L.-V. van Smarten". Ze is gekleed in een lang wit kleding en een purperen mantel, afgeboord met witte

pels. De mantel wordt vastgehouden door 2 kleine meisjes in 't wit. Daarna volgt een groep jonge meisjes in 't purper gekleed en met een purperen hoofddoek. Ze dragen elk een schild waarop de zeven smarten van Maria vermeld staan.

15. Laura Veltmans (Bernadette)

15. Bernadetje, in een purperen kleedje, een blauw schortje en een witte hoofddoek. Ze draagt een busseltje sprokkelhout.

16. O.-L.-Vrouw van Lourdes in lang wit kleed met daarin een hemelsblauwe ceintuur, een sluier op het hoofd en een paternoster in de handen. Twee grotere meisjes dragen een grote krans met bloemen boven haar hoofd.

17. BJB-meisjes

17. Een aangeklede Lieve Vrouw, gedragen door meisjes van de derde orde, later door die van de B.J.B. Ze droegen een half lang wit kleed met blauw lint in de lenden en werden voorafgegaan door een meisje met grote stok waaraan kunstbloemen in goudkleur. Het aangeklede Lievevrouwbeeld was van massief hout en woog zo zwaar dat

2 of 3 ploegen van 4 jonge meisjes afwisselden, telkens na de zegening met het Allerheiligste. Tijdens het oonthoud aan de kapellen of de rustaltaren zorgde Frans van Mareskes (Van den Eynde) en later zijn zonen Louis en Jef voor twee schragen. Daarop kon het zware beeld geplaatst worden, zodat de meisjes konden uitrusten. Het beeld met draagstel woog wel geen 836 kg gelijk de Sint-Gummaruskas te Lier, waarvoor 16 man nodig waren, maar elk der 4 meisjes had toch meer dan 50 kg te torsen. Om de meisjes voor het zware werk te belonen werden ze 's namiddags op de pastorie uitgenodigd waar de pastoor hen trakteerde op koffiekoek en een glaasje wijn.

18. De fanfare. Wanneer de zangers ophielden met zingen, speelde de fanfare godsdienstige melodieën zoals Pange Lingua, Lauda Jerusalem, enz. of een processiemars.

Daar elk jaar dezelfde marsen terugkwamen, waren die door de muzikanten zo goed gekend dat sommige partituren aanleiding gaven tot het ontstaan van volgend humoristisch getint deuntje.

't Zijn allemaal maagdekens

als 't maar waar is

Als wat mij de oude Fons De Win ooit vertelde niet waar is, kunnen we dit toch erbijnemen, omdat het zo knap bedacht is.

19. Groep van de kruistocht. Daarin al de plechtige communicanten (meisjes) van het lopende jaar. Voorop de vlag van de kruistocht gevolgd door het groot kenteken van de kruistocht. Daarna kwamen de overige communicanten: zij droegen een schild met 2 lange linten waarop voorstellingen in verband met de H.

Eucharistie afgebeeld waren.

20. Groep maagden

20. Groep van de maagden.

a) Jonge meisjes boven de 16 jaar, naargelang van de opkomst 10 tot 14 in aantal, in een lang wit kleed en een gekleurde doek (rood, blauw, geel, groen of roze) vanop een schouder diagonaal over de borst samen gebonden met een koord in de lenden. Ze dragen een palmtak en zingen Hosanna... Hosanna...

b) Klein meisje in 't wit met plaatje waarop Koningin der Maagden. c) De Koningin der Maagden met blauwe fluwelen mantel over een lang wit kleed. In de handen draagt ze een palmtak en op het hoofd heeft ze een kroon.

21. Drie kleine meisjes met korfje, met gekleurde papiersnippers, die ze kwistig uitstrooien.

22. Twee meisjes van ongeveer 10 jaar in 't wit. Ze dragen een bord waarop Koningin van de Vrede. Deze groep werd pas na de 2de wereldoorlog gevormd. (1946)

23. Koningin van de Vrede, uitgebeeld door juffrouw van 19/20 jaar. Ze draagt een lang wit satijnen kleed met koord in de lenden. Op haar schouders ligt een zeer lange, brede hemelsblauwe mantel in 3/4 plooiën. Die mantel werd vastgehouden door 6 kleine meisjes met vleugels.

In de handen draagt ze een bord met daarop in gouden letters PAX.

24. Groot vlag van het H. Sacrament.

25. Misdienaars met wierook.

26. Een grote groep zangers

27. Het H. Sacrament. De monstrans werd gedragen door mijnheer pastoor. Hij liep onder een baldakijn (hemel genaamd) in goudkleur en begeleid door 4 grote lantaarns gedragen door leden van de kerkfabriek, of vervangers, als ze zelf niet beschikbaar waren. Bij windiger weer was dit zwaar werk. Ook de pastoor had het niet altijd gemakkelijk. Hij stond er alleen voor om, gekleed in witte albe met daarover een zware koorkap, de monstrans rechtop te houden en zo heel de lange weg af te leggen. En in augustus kon het heet zijn. Soms had hij het zelfs lastig om de wapen van zijn bezweet gelaat te weren; dan zwaaide hij een beetje oneerbiedig met de monstrans heen en weer om ze te verjagen.

Het traject van de processie werd bepaald door de pastoor. Onder pastoor Van Tendeloo was het onveranderlijk naar het kapelleke van de H. Lucia en dat van de H. Familie.

Pastors Peeters

Pastoor Peeters vond dit traject nogal kort en experimenteerde. Eerst een eindje de Nijlensesteenweg op tot aan café De Kievit, waar een rustaltaar werd opgesteld. Vandaar door de Molenstraat (nu Kiezeweg) naar de Heikant, met een rustaltaar aan café Rozenland, en zo terug naar het dorp. Maar die weg bleek te lang en werd na twee

keer opgegeven.

Pastoor Witvrouwen liet de processie opstappen langs de Nijlensesteenweg tot aan de boerderij van Peer Voet, waar zoon War en Jos Verlinden een rustaltaar bouwden voor huis nr. 125 (achterbouw).

28. Groep met kleine lantaarns (waarvan sprake in de inleiding). Die werden gedragen door de burgemeester, de schepenen, de leden van de gemeenteraad en vrijwilligers die een lantaarntje hadden kunnen bemachtigen.

29. De vlaggen van al de Bevelse verenigingen en tot slot...

30. Het gelovige volk, biddend met de paternoster in de hand.

Het einde

Na de processie van half-oogst 1962 meende pastoor Witvrouwen dat een gekostumeerde processie niet meer beantwoordde aan het aggiornamento van het Tweede Vaticaans Concilie. Hij beschouwde ze, hoewel historisch gegroeid, als een archaische vertoning en hechtte minder belang aan de diepere zin die aan de oorsprong lag, en werkte zijn eigen idee uit.

De groepen werden allemaal opgedoekt. Voortaan zou de processie nog slechts bestaan uit de leden van de verenigingen, met voorop de vlaggen van al de Bevelse verenigingen, middenin het H. Sacrament en daarachter het volk van Bevel.

Maar het was geen succes. Na 1963 ging er in 't geheel geen processie meer uit. Als reden hiervoor werd de stijgende verkeersdrukke ingeroepen, wat zeker waar was, maar mits een ander traject, langs de nieuw ontstane verkavelingen, te volgen, was het nog wel te doen geweest.

De Zusters, die de processie steeds zeer toegewijd waren en zich hadden ingespannen om ze ter ere van Ons Heer zo mooi mogelijk te maken, waren zo ontgoocheld dat ze al de kleren en het gerief dat ze jarenlang vergaard en onderhouden hadden, opborgten. En toen enkele Zusters naar hun vestiging te

Tremelo werden overgeplaatst namen zij het grootste deel van de kostuums, mantels en attributen mee. Daar is dan nog geruime tijd de processie uitgegaan met kostuums en kleren die Bevel voordien zo gekoesterd had.

Jef Peeters.

10 mei 1998

Namen bij de foto's

(nummer is dat van de groep) :

3. Geloof hoop en liefde: Maria Peeters, Julia Kelber, Hortense, Goossens

5. Engelbewaarder: Lea Voet en Lena Rijmenants

6. K. Jezus: Hugo Geerts, Marc De Rijdt, Louis Dams, Jef Van Assche

9b. goede herder: Nathalie Heylen, Jozefa Rijmenants

10. Maria Goretti: Julia Lieckens

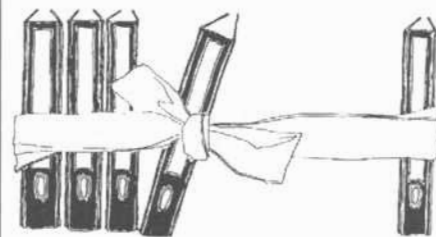
12. H. Theresia: Yvonne Mariën

13. Passiegroep: Rita Goovaerts, Lea Voet, Paula Dillen

15. Bernadette: Laura Veltmans

17. O.-L.-Vrouw: Julia Raets, Anne Van Hool, Maria Van Gestel, Martha Van den Bulck

20. Maagden: Gusta Baetens, Julia Lieckens, Lin Voet, Maria Lieckens, Martha Van Tendeloo, Maria Kelber, Angèle Torfs, Ivonne Torfs, Maria Bruynseels, Jozefa De Loncker

Nieuwe jaargang!

Met nummer 36 komen wij aan het einde van deze "jaargang".

De redactie maakt zich klaar voor de volgende vier nummers...

Blijft U ook poempen?

Alvast bedankt!

De Poemp.

Vroeger en Nu, Beelden uit ons Fotoboek:

De Zwaan

Van herberg-logement tot bakkerij-patisserie.

Van het huis gelegen op de hoek van de Kapellebaan en van de Statiestraat, nu reeds vele jaren bakkerij Heylen voorheen herberg "De Zwaan", kunnen we als vroegere bewoners aanduiden:

Julianus Josephus Kempinaire (*Jul de Waal*) geboren te Lincent (Luik) op 24 maart 1852 en overleden te Nijlen op 26 augustus 1917. Hij komt de 20ste november 1882 naar Nijlen en huwt er de 15de van de volgende maand met *Maria Theresia Rosalia Faes* (geboren te Nijlen op 16 augustus 1859 en er overleden op 11 november 1940). Zij was de dochter van Joannes Baptista (arbeider) en Bernardina Van den Bulck. Juls beroep was metser. Later staat hij in de Nijlense volkstellingen vermeld als metser-herbergier, daar hij samen met zijn vrouw Roos herberg "De Zwaan" uitbaat. Zij bewonen dan herberg-uitspanning-logement "De Zwaan" Dorpplaats nr. 182 (voorheen nr. 180, en nog vroeger nr. 174), later wijk A nr. 28 (nadien nr. 30), nu Statiestraat nr. 28.

Zij hadden verschillende kinderen, onder wie:

- zoon Theophilus Joannus
- dochter Joanna Alberta huwt met Grielen Josephus
- dochter Coleta Valentina (geboren te Nijlen op 30 juni 1902).

Boven De Zwaan waren er kleine kamers. Daarin bleven de veehouders telkens het veemarkt was overnachten. Het vee werd ondergebracht in het zaaltje ernaast (dat ook als danstent gebruikt werd). Moeder Roos spijsde als goede kok-

kin de hongerige magen.

In een latere periode (zie volkstelling 1921-1930) wonen loodgieter Frans-Edward Verelst en zijn vrouw Maria Van Camp volgens de volkstelling op hetzelfde adres (Vermoedelijk op de plaats waar vroeger de danstent stond). Zij zouden daar een café (het toenmalige lokaal van de voetbalclub) uitgebaat hebben.

Voor De Zwaan stond er met de kermissen steevast een paardenmolentje.

Als cafébaas en ingeweken Waal was Jul zo bekend in Nijlen dat volgende uitroep van hem tegen zijn kippen, als die voor de zoveelste keer in zijn groentetuin aan het scharrelen waren, nog altijd in het geheugen van enkele hoogbejaarde Nijlenaars bewaard is gebleven. Kwaad schreeuwde hij dan: "*t Is kei potverdek nok eenmaal mijne potagie uittrek, 't is ik u met uw nek in nen eiumer waoter stek!*"

Dochter Coleta Valentina Kempin-

De Zwaan en "het Gesticht" in de dertiger jaren.

naire, beter gekend als de mooie blonde uit de Zwaan (geboren te Nijlen 30/06/1902), helpt als herbergierster in de zaak en huwt met diamantair Jan Baptist Heylen (die op 11 oktober 1923 in Nijlen komt wonen), zoon van bakker Carolus Heylen uit Herenthout. Kinderen Roza, Jos en Freda worden er geboren. Daarna verhuist diamant-handelaar Jan in 1936 met zijn gezin en schoonmoeder Roos naar de Spoorweglei. Daar komt dochter Roze-Marie ter wereld.

Theo Kempinaire (de zoon van Jul de Waal) neemt dan een tijd met zijn Parijse vrouw Rachel en hun dochter Lisette zijn intrek in De Zwaan.

Wanneer de Zwaan gedurende de mobilisatie als logementshuis leegstaat, worden er door toedoen van het gemeentebestuur Belgische soldaten in ondergebracht. Deze schilderen de ramen blauw (voor verduistering?). Daarop herdopen de Nijlense inwoners De Zwaan in Het Blauw Huis.

In 1941 laat Jan Heylen herberg De Zwaan ombouwen tot bakkerij annex winkel St. Willibrordus, om samen met zoon Jos, die zeer tegen de zin van zijn vader de bakkersstiel had geleerd bij nonkel Jef in Borgerhout, de Nijlenaars te voorzien van brood.

Er wordt beweerd dat de eerste Nijlense pistolets in deze zaak ge-

bakken zijn.

Jos overleed echter vrij jong. Na zijn overlijden zette Amelia Verbeeck (Lieke Bijk, de vrouw van Jos) samen met haar dochters de zaak verder, totdat zoon Jan (4de generatie) oud genoeg was om deze zaak

(dan bakkerij Jan Heylen genoemd) over te nemen samen met zijn vrouw Christa.

Misschien kan achterkleinzoon Jonas de bakkerstraditie in de familie Heylen in stand houden?

Jos Thys

De statiestraat. — La rue de la station

De Statiestraat (la rue de la station!), begin 20e eeuw.

Bakkerij Heylen, anno 2000

In memoriam

• Op 19 december 1999 is Victor Caethoven, broer van onze voorzitter Walter, van ons heengegaan te Cazals (Frankrijk).

• Op 19 maart 2000 namen wij afscheid van Maria Van den Bergh, moeder van ons bestuurslid Rosette Rymenants.

• Op 4 mei 2000 overleed te Lier Raphaël Demeersman, eredirecteur van de Gemeentelijke Lagere Jongensschool Nijlen.

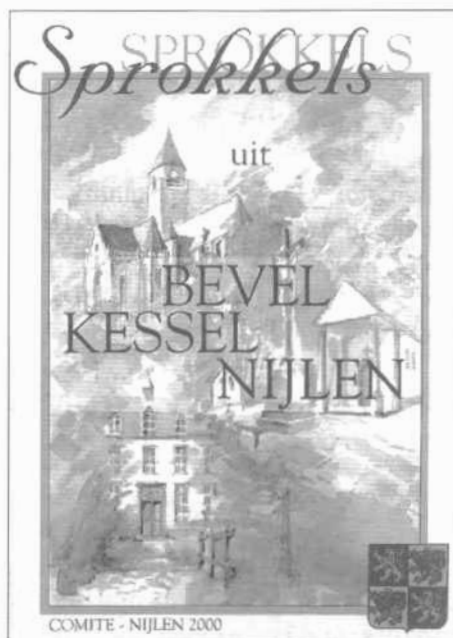
Laten wij deze lieve mensen in blijvende vriendschap gedenken.

Sprokkels

uit Bevel-Kessel-Nijlen

... zo heet het boek dat het Nijlense Comité 2000 in samenwerking met de Cultuurraad uitgaf ter gelegenheid van het milleniumjaar. Uiteraard verleende ook onze Heemkring zijn medewerking aan een over 192 bladzijden en 100 foto's uitgewerkte historische wandeling door onze drie dorpen.

Wie nog een exemplaar op de kop wil tikken, kan terecht bij cultuurambtenaar Annemie Van Tendeloo op het Nijlense gemeentebestuur, telefoon 03.410.02.11. Prijs: 350 frank + 120 frank verzendingskosten.

Markten, Foren en Kermissen : eeuwenoud!

De kermis zoals wij die nu kennen met attracties als botsauto's, zwiermolens en paardenmolens, snoep- en speelgoedkramen... dateert uit de 19e eeuw. Elke stad, dorp en zelfs vele wijken hadden op vaste data een kermis en de mensen kwamen er vooral naartoe om zich te vermaken en te ontspannen.

Oorspronkelijk vertoonden de kermissen een geestelijk karakter. Kermis is waarschijnlijk een verbastering van het woord "kerkmis". De kerkmis was de plechtigheid die plaatsvond ter ere van de inwijding van een nieuw kerkgebouw (of altaar?).

Elk jaar werd deze belangrijke gebeurtenis door de gelovigen herdacht. Bovendien konden de deelnemers aan de herdenking een aflat verdienen. Op de dag waarop de kerkwijding jaarlijks werd herdacht stroomde het volk uit naburige steden en dorpen toe, oorspronkelijk om aflaten te verdienen en te profiteren van de gelegenheid om plezier te maken. Lang duurde het echter niet of plezier werd hoofzaak en de aflaten... bijzaak.

Vóór 1800

Vóór 1800 bestond de kermis hoofdzakelijk uit marktkramers en uitzonderlijk een theatertent. De eerste markten met kermisvermaak stammen uit de elfde en de twaalfde eeuw. In die tijd was de reden (althans in de steden) voor zulke markten de handelaars van buiten de stad de gelegenheid te geven hun waren te koop aan te bieden. Maar ook een kerkelijk feest op het einde van het oogstseizoen op het platteland was dikwijls een gelegenheid om een kermis of markt te organiseren.

Het samenvallen van de herdenking van de kerkwijding met de gebruiken die tot het oogstfeest behoorden, blijkt volgens sommige onderzoekers uit de overvloed van gerech-

ten die ter gelegenheid van een kermis werden opgediend: krentenbrood, rijstpap, vlaaien, enz.

Vóór het einde van de 18e eeuw moet kermisvieren gezien worden als "feesten", waarbij het gewone volk zich voornamelijk met "eigen spelen" amuseert: dansen, behendigheidsspelen, volksspelen en... overvloedig eten en drinken.

Op bepaalde feesten blijken ook rondreizende marktkramers op te duiken. Zij worden naar plaatsen getrokken waar voornamelijk een menigte voor enkele tijd samenkomt om zich aan niet-alledaags vertier over te geven. Deze rondreizende marktkramers bieden een gamma van producten aan die ter plaatse niet of in onvoldoende mate aanwezig zijn. Deze gebeurtenissen worden in de volksmond "foor" genoemd. Foor komt van het Latijnse "forum", wat "markt" betekent. Op deze markten worden niet alleen kramen opgezet met allerlei etenswaren, specerijen en geneeskrachtige kruiden, speciale stoffen, juwelen (echte en namaak) en dranken, maar ook tenten met toneelspelers, zangers, worstelaars, behendigheds- en gokspelen en bezienswaardigheden. Tussen 1650 en 1700 reisden in onze streken al foorkramers met Siamese tweelingen, koorddansers, tijgers, leeuwen, beren, marionetten, goochelaars, sterke of misvormde mensen rond.

Voor het gewone volk betekende een kermis met foorreizeigers ongetwijfeld heel wat meer dan voor

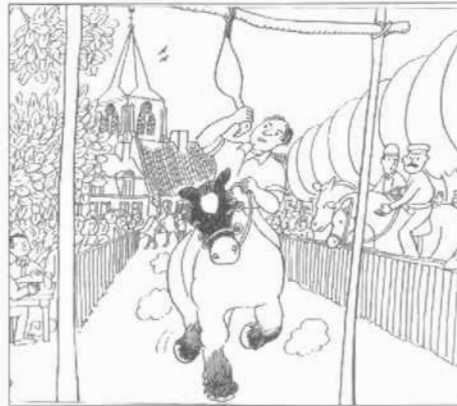
In "De Witte" van Ernest Claes wordt de kermisfeer van vroeger prachtig beschreven.

de burgerij en adel. Deze laatste maakte slechts een klein deel van de bevolking uit en zij had heel wat meer gelegenheid, d.w.z. tijd en geld, om zich te vermaken. Veel begrip voor het volkse plezier legden de edelen niet aan de dag. Het zal vooral de opkomende burgerij zijn die al vóór de 16e eeuw het volk leuzen voorhoudt als "Ghelijk de vogel om zijn aes moet vlieghen, zoo is de mensch tot arbeyden geboren." De hogere standen proberen meermaals met hun wetgevende en rechterlijke macht de "spelletjes" en "feesten" van de massa aan banden te leggen. Zulks gaat van het verbieden van het schommelen, hoepelen, kegelen, balwerpen, liedjes zingen... tot het inperken van de kermisperiode. In 1531 grijpt keizer Karel V (1500 - 1558) in het kermisgebeuren van de Zuidelijke Nederlanden in. Voor hem is het ongehoord dat de bevolking zich zomaar aan allerlei "on-

fatsoenlijke spelen" kan overleveren. Dat jaar, op 7 oktober, verordent de keizer dat de kermis slecht op één dag mag plaatsvinden. Deze verordening verandert evenwel niet veel aan de meerdaagse duur van het kermisgebeuren en de macht der gewoonte, bij het gewone volk, maakt dat enkele jaren later van de toepassing van deze keizerlijke verordening niets meer in huis komt. Later worden sommige forren door de plaatselijke autoriteiten gewoonweg afgeschaft.

In de 20e eeuw

Begin van de 20e eeuw leek de kermisviering vooral op het platteland meer op een buurt- of dorpsfeest met openbare volksspelen waaraan de jeugd gretig deelnam tot groot plezier van de toeschouwers. Sommige van deze volksspelen hadden wel een wreedaardig karakter, zoals het hanenkappen en het ganstrekken (deze zijn dan ook later om die reden verboden of gewoon in onbruik geraakt). Andere

Ganzenrijden in Vlaanderen, tekening Steven Wilsens

bleven, aangepast aan de nieuwe tijdsomstandigheden en streekgebonden nog lange tijd in gebruik. Ringsteken (te paard of per fiets), zaklopen, kikvorskruien, staak klimmen (moeilijk gemaakt door de staak in te smeren met vet of zeep), eierslaan, lepelkoers enz. kenden een zeer lang leven en bestaan zelfs nu nog. De inspiratie tot het inrichten van nieuwe spelen was eindeloos. De kermis vertoonde vooral op het platteland ook uitwassen van

te uitbundig vieren en vechtpartijen. Niet zelden kwamen hele groepen vierders van nabijgelegen gehuchten of dorpen naar de kermis afgezakt uitsluitend met de bedoeling te vechten. Hooliganisme avant la lettre. De groep die het onderspit moest delven, werd van de kermis verjaagd. Eertijds was het voor "vreemdelingen" onmogelijk om met een meisje van het dorp te dansen. Als hij het toch waagde een plaatselijke schone het hof te maken, hield hij er een flinke rammeling aan over. Daar zorgden plaatselijke vechtersbazen wel voor.

(wordt vervolgd)

H. Budtz.

Bronnen :

- Eigen Aard, overzicht van het Vlaamse volksleven, Prof. Dr. K.C. Peeters
- 1000 jaar Kempenaren en hun Vertier - De archieven van de Kempen - Uitgeverij Waanders.
- Landelijk Leven in Vlaanderen, uitgeverij Altiora Averbode.

Wie is Wie?

Onze oproep in Poemp 35 is niet zonder gevolg gebleven. Dankzij onze Poemplezers Julia Maes (Lier), Julia Roelants (Nijlen), Alfons Nelis (Turnhout), Irène van Cleemput (Brasschaat) en Urbain Gui (Nijlen) konden we volgende meisjes herkennen voor het nageslacht:

bovenste rij :

2e van rechts is Stefanie Hendrickx (Fanie van Mareskes van den Anker), geboren op 14 mei 1896 en echtgenote van Karel Roelants (Charel Roelen).

4e van links is Maria Nelis, geboren te Nijlen op 19 september 1894 en op 94-jarige leeftijd overleden te Turnhout. Zij was de dochter van Gust ("de grote") Nelis en Rosalia Bellens, die vroeger in café "De Stad Herenthals", schuin tegenover de poemp woonden. Ze was gehuwd met Louis ("Witje") Leysen.

onderste rij :

3e van links is Martha Van Camp, missiezuster in India tot 1974. Zij werd geboren te Nijlen op 25 februari 1897 en overleed te Leuven in 1974. Zij was een zuster van onze

"meester" Octaaf Van Camp.

5e van links is vermoedelijk Serafien Roziers, geboren te Bevel op 17 april 1896. Als jong meisje woonde zij in Den Doornboom te Nijlen en nu, 103 jaar jong, verblijft ze te Hoboken. Zij is de dochter van Jan Baptist Roziers en Virginie De Win.

5e van rechts is Urbanie Boiy (Urbanie van de potttekenswinkel in het dorp), geboren te Nijlen op 6 januari 1897, dochter van Frans Boiy en Victoria Mariën (Toorke Boiy, de Nijlense bakel). Zij was gehuwd met Gaston Quadens.

De andere meisjes, geboren tussen 1894 en 1898, hebben we nog steeds niet kunnen herkennen. Maar wie weet, met uw hulp, lieve Lezer(es)?

Alvast bedankt,

Jos Thys.

Een wandeling door de eeuwen op zoek naar mensen (7)

De Spaanse Furie

De «Pacifictie van Gent» (zie vorig nummer) kon de noodlottige godsdiensttwisten helaas niet definitief beslechten . En de oorlog herbegint. Onze streek -reeds uitgeschud door de Spaanse huurlingen- wordt door nieuwe hulpbendes bezet die de bevolking evenveel miserie berokkenen als hun voorgangers. De Staten hebben, zoals de Spanjaarden, vreemde soldaten (Duitsers, Schotten, Engelsen, ...) in dienst genomen, die - slecht betaald en zonder tucht - meer overlast veroorzaken dan zij hulp brengen. Weliswaar hebben de Staten bevolen dat de bezettingen niet ten laste van de bevolking mogen vallen. Maar er volgt geen soldij en bijgevolg is de bevolking overgeleverd aan een troep malcontente soldaten... . Men heeft berekend dat de garnizoenen van de vier laatste maanden van 1577 alleen al de stad (en dus haar belastingbetalers) ongeveer 50 000 gulden gekost hebben. Komt hier nog bij dat er in de laatste maanden van dat jaar - weer eens - een besmettelijke ziekte woedt. Ook het volgende jaar zal geen verlossing brengen : de krijgslasten groeien steeds maar aan.

Statenleger op de heide

7 juli 1578 (dus vlak voor de oogst) slaat het Statenleger zijn kamp op op de heide tussen Lier en Herentals, bij ons dus... . De gevolgen laten zich gemakkelijk raden : de dorpen worden - nog maar eens - geplunderd, de oogst vernield en onze dorpsgenoten zien zich genoodzaakt om naar Lier te vluchten, waar het hun resterende vee bij gebrek aan voedsel sterft. Op het buitenste blad van een stuk uit het Kessels kerkarchief kunnen wij lezen : « *Aengesien dat int jaer ons Heeren 1578 zeer subtylycke den*

leegher der vyanden der catholyscher kercke en onvoorsienlycke is gecoemen en innegevallen terstont spolierende de kerck van alle haer mobile, als V clocken, ornamenten, boecken, kelck, etc. soo dat men daer naeu(welijks) meer vuyt en coste gecryghen dan men aen eenighe vande soldaeten coste gerantsoeneeren, dwelck seer luttel is als volcht.» En dan volgt een lijstje van de paar dingen die men heeft kunnen recupereren. Op 23 juli wordt het kamp naar Keerbergen verplaatst, maar dat verbetert de toestand niet. Prins Casimir die het bevel voert over het Duitse leger dat de Staatsen ondersteunt, brengt zijn troepen van Zandhoven naar de Nijlense heide over. De Duitsers in Nijlen, het Statenleger in Keerbergen en de « zwarte ruiters » (= de Spanjaarden), die onophoudelijk strooptochten houden: U kan zich voorstellen hoe onze streek eraan toe was. In de getroffen dorpen (o.a. de onze) zijn noch mensen noch dieren te vinden. Lier daarentegen is zo overspoeld door vluchtelingen dat deze zich verplicht zien in de straten te legeren. Velen bezwijken van pure ellende. De lijken blijven onbegraven liggen en weldra breekt dan ook de pest uit, waaraan gedurende het eerstvolgende jaar 5 000 mensen in het Lierse zullen sterven. Die pest woedt door geheel het land en velt ook Don Juan, de Spaanse landvoogd. Tot zijn opvolger wordt de hertog van Parma benoemd, een schrander veldheer en behendig politicus, die de meningsverschillen binnen het Staatse kamp in zijn voordeel weet te gebruiken. Die onenigheid is ondertussen bijna onoverbrugbaar geworden : te Gent, in Holland en Zeeland willen de hervormden geen Roomse eredienst

dulden ; in de Waalse provincies willen de katholieken op hun beurt van geen toegevingen aan de Hervormden weten. De katholieken sluiten op 5 januari 1579 de Confederatie van Atrecht, waarbij elke geloofsbelijdenis buiten de Roomse uitgesloten wordt. Prompt (5 dagen later) verenigen de noordelijke provincies zich in de Unie van Utrecht, die aan het protestantisme de overhand verzekert in Holland en Zeeland. De andere staten worden vrijgelaten het nieuwe verbond bij te treden en eventueel de religievrede te handhaven. Gent, Ieper, Brugge, Antwerpen, Mechelen en, tegen het jaareinde, ook Lier treden de Utrechtse unie bij. Het besluit om toe te treden wordt door het Lierse magistraat op 5 november 1579 genomen en op 16 februari 1580 door de afgevaardigde schepenen te Utrecht getekend. Met deze twee unies is de scheuring van de Nederlanden een feit. De Walen sluiten zich bij de hertog van Parma aan, en Brabant en Vlaanderen worden slagveld en prijs van de strijd. Lier wordt -nog maar eens- versterkt, een vendel soldaten van 200 man wordt op stadskosten aangeworven en de klokken van Berlaar, Kessel en Putte die binnen Lier in veiligheid gebracht waren, worden ingescheept om er in Antwerpen kanonnen van te gieten :

«*Anno 1579, den 16 January, warden de clocken der omliggende dorpen voor goeden buyt wech gevoert ende te schepe gedaen, te weten : die van Ballaer, Kessel ende Putte, die hier gevlucht waeren.»* Parma trekt met een machtig leger naar Antwerpen op, maar moet voor de kanonnen van de vestingstad wijken. Deurne en Borgerhout worden geplunderd, Broechem gedeeltelijk en het slot van Grobbendonk geheel platgebrand. Geel en Mol worden bij de Spaanse aftocht te vuur en te zwaard verwoest. Op 29 juni 1579 valt Maastricht in Spaanse handen en de bevolking wordt letterlijk uitgemoord : van de 30 000 inwoners blijven er nauwelijks 400 over. De 1ste juli wordt Mechelen - door verraad - aan

Parma uitgeleverd. Deze beide nederlagen verontrusten de Staatsen zeer. Zeven vendels Engelsen, onder leiding van een kapitein Noritz, komen de bezetting van Lier versterken. Maar de vreemde hulp blijkt eens te meer even gevaarlijk als de vijand. In december komen zij in opstand en eisen zij extra geld. Zij dreigen ermee de stad over te leveren aan de Spanjaarden, die voor de poorten staan. Men kan hen eventjes tevreden stellen, maar begin 1580 breekt een nieuwe munitierij uit en de vreemde troepen roven alle huizen leeg (met zulke vrienden heb je geen vijanden nodig). Op 9 april krijgt kolonel Noritz hen, door het beloven van een aantal maanden soldij, mee op een veldtocht om Mechelen te heroveren. Door de aanhangers van de Statenpartij geholpen dringen de belegeraars in de stad. De Engelsen, die de inwoners van het Lierse zoveel ellende bezorgden, tonen zich meedogenloos tegenover de Mechelaars: zij plunderen en verwoesten alles.

9 april 1580 staat in de Mechelse geschiedenis bekend als de dag van de «Engelse Furie». Deze onverwachte overwinning van de Staatsen veroorzaakt een dwaze overmoed bij de bevolking. In Antwerpen viert men de «surprise van Mechelen» als een grote overwinning. In die overwinningsroes besluit men dat de katholieken van Lier en Herentals zich niet ijverig genoeg tonen in het bevorderen van de Staatse zaak. Ene Jan Junius, buitenburgemeester van Antwerpen, trekt aan het hoofd van een groep van 800 gewapende mannen naar Lier. De kerken worden andermaal geplunderd, en tijdens deze nieuwe beeldenstorm wordt ook een gedeelte van het archief vernield. Ook de kerken van de Bijvangdorpen moeten er opnieuw aan geloven. De hervormden zijn nu volledig meester, en er volgt een ietwat rustiger periode voor onze mensen. Maar lang zal ook dit niet duren. De hertog van Parma maakt meer en meer vorderingen en be-

dreigt onze streek. Op 22 juni 1582 trekken de Lierse bezettingstroepen naar Aarschot om die stad te veroveren, maar dat mislukt.

(wordt vervolgd)

Rosette Rymenants

BRONNEN :

- Geschiedenis der gemeenten Kessel, Bevel, Nijlen, Emblehem en Gestel – J.B. STOCKMANS, 1910
- Geschiedenis der stad Lier – Anton BERGMANN, 1873
- De Furie van Lier – G.J. AVONTROODT, 1840
- Antwerpen door de eeuwen heen – Kan. Floris PRIMIS
- Turnhout en de Kempen – Kan. J. E. JANSEN, 1946
- Lier voorheen en nu – Arthur LENS, 1986
- Twintig eeuwen Vlaanderen – Heideiland-Orbis, 1972
- Economische en sociale geschiedenis van de Lage Landen – Dr. J.A. VAN HOUTTE, 1964

De Moord van Nijlen had een voorgaande kunnen hebben

Nijlen, 2de helft van de 18de eeuw. In die tijd waren de herbergen meer dan nu dé ontmoetingsplaatsen bij uitstek waar het dorpsleven in al zijn facetten beleefd werd. Wanneer er te veel Caves (een zeer zwaar Liers bier dat in de dorpen verplicht ingevoerd werd) gedronken was, werd er gevochten, gescholden, plannen beraamd, de vuile was buiten gehangen en noem maar op. In Nijlen waren er in die tijd onder andere de herbergen De Drij Lindekens, De Cramoos, De Swaen, Den Dorenboom, De Lelie, De Roskam.

In één van die herbergen speelde zich het volgende straffe verhaal af.

Peeter Van Dessel was meier in Nijlendorp. Een functie die we zowat kunnen vergelijken met die van

politiecommissaris. Een ordehandhaver dus. Vroeger waren die meiers over 't algemeen zelf zware jongens, mannen die van geen kleintje vervaard waren. Zijn stropers niet de beste boswachters? Van Dessel voerde blijkbaar een schrikbewind op de Nijlense bodem. Niet alleen was hij rad van tong en brutaal wat bedreigingen betreft, hij durfde de daad bij het woord te voegen. In een van de dorpsherbergen zou de meier publiek verklaard hebben dat hij de pastoor van het dorp, met wie hij dik overhoop lag, zou omverschieten. Hij wilde zoveel duivels in zijn lijf hebben als dat er druppels in zijn (volle of lege?) pint waren zo hij “den paep” of “den eerw. heere pastor” niet zou omverkegelen. Hij had vooraf al uitgebazuind dat hij zeven tinnen

kogels had gegoten om de pastoor van Nijlen neer te schieten.

Nadat hij het huis van een Nijleenaar in brand had gestoken, daagde hij de pastoor uit: “Laet ons nu sien ofte dien swerten duyvel... nu wat kan. Ick kan meer als twintigh papen.”

Toen een poging mislukte om een herbergier neer te schieten, doordat zijn geweer niet afging, was hij er heilig van overtuigd dat die over bijzondere gaven beschikte: “Den baes uyt de Pallyck...moet iet kunnen, want mijn roei (geweer) en heeft noyt gemanqueert.”

Uiteindelijk werd de allesbehalve zachtzinnige meier Van Dessel wegens moord en brandstichting ter dood veroordeeld. Zijn voornemen om de pastoor van kant te maken heeft hij gelukkig niet kunnen uitvoeren.

Frans Lens.

Voornaamste bron: Van den Broeck André, Lierke Plezierke, p.96.

WIE KENT ZIE NOG?

Op bijgaande foto zien we, samen met hun schoolmeester Lieckens, onze nog te identificeren vaders, groot- en overgrootvaders afgebeeld op hun "klonen", gezeten in het zand op de "koer" van de oude school ("d'ouw krak"), onder de spreuk "Jonge leeglopers - Oude bedelaars". Op de 2e rij links zou Lucien Engels te vinden zijn. Met uw hulp hopen we nog een groot aantal van de anderen te kunnen herkennen.

Alvast bedankt,

Jos Thys.

MENSEN AAN DE POEMP

Ere - Voorzitster:

Mevr. Julia Van Camp - Maes, A. Bergmannlaan 5,
2500 Lier - Tel. 03.488.03.56

Jos Bastiaens, Binnenhof 4, 2560 Bevel
Tel. 03.481.81.90

Hypoliet Budts, Guido Gezellestraat 47, 2560 Nijlen
Tel. 03.481.69.27

Walter Caethoven, Zandvekenvelden 12A
Tel. 03.481.85.70

Hendrik Claes, Heibloemstraat 81 - Tel. 03.481.82.58
Flor Dieltjens, Grobbendonkseweg 11 - T. 03.481.70.41

Herman en Cita Engels - Thys, Kesselsesteenweg 35
Tel. 03.481.84.11

Jef Peeters, Nijlensesteenweg 53, 2560 Bevel
Tel. 03.481.95.99

Rosette Rymenants, Spoorweglei 14 - Tel. 03.481.65.79

Maria Thys, Breugelhoevestraat 45 - Tel. 03.481.82.83

Jos Thys, Kapellebaan 32 - Tel. 03.411.21.98

Pol Van Camp, Nonnenstraat 56 - Tel. 03.481.85.62

Ludo Van Gestel, Spoorweglei 16 - Tel. 03.481.85.47

René Verhaegen, Molenbos 11 - Tel. 03.481.74.75

